

Platon'un Diyaloglarında Aporiannın Yeri

The Place of Aporia in Plato's Dialogues

AYŞE GÜL ÇIVGIN

Bartın University

Received: 15.08.2022 | Accepted: 29.06.2023

Abstract: Philosophy stipulates a kind of “pathos” that gains impetus through feelings of wonder and amazement. However, it is completed with an active thinking possibility that accompanies this condition, namely “logos”, in addition to being affected. The two situations that complement each other by intertwining acquire their most obvious appearance in the context of the problem called “aporia”. In the history of philosophy, “aporia” is effectively used in Plato's thought. “Aporia”, which seems to be a growing crisis in the activity of knowing, conduces to the arise of two typical situations in dialogues, usually not knowing what one does not know and a tendency to realize that one does not know. However, “aporia” is appeared with a completely different meaning in dialogues. The “aporia”, which is the basis of this second and the first, is represented by Socrates' claim “The only thing that I know is that I know nothing.” In our study, we analyse the paradigmatic elements of Plato's dialogues, in terms of various stages, on what kind of “pathos-logos” nexus the “aporia” is processed. Our aim is to show how the impasse which is the others fundamental and leads to human wisdom, draws the boundaries of philosophy.

Keywords: Aporia, philosophy, wonder, Plato.

Giriş¹

Platon diyaloglarında sıklıkla kullanılan, Sokrates'in *philosophia* anlayışının özellikle de eğitim tarzının bir parçası olduğu düşünülen ünlü "*elenkbos*" yöntemi,² bir şeyin ne olduğunu belirlemeye yönelik sorgulama sırasında, 'bilmediğini biliyormuş sanan' muhatabı içinden çıkılması güç, imkânsız durumda (*aporia*) bırakılarak bilgisizliğiyle yüzleştirme amacı taşır. Genel olarak geçit vermeyen, aşılmaz, geçilmez ve gerçekleştirilmez, imkânsız veya zor, çıkmaz, sorun gibi anlamlara gelen "*aporia*", Grekçe olumsuzluk bildiren "a" öneki ve "*poros*" (geçit, yol, kanal, boğaz, nehir yatağı, bir hedefe varmak için yol veya vasıta, imkân, yolculuk) sözcüğünün birleşmesinden oluşur (Peters, 2004, s. 44; Urmson, 1990, s. 29). Bu bağlamda "*elenkbos*" yöntemi ile çıkmaza düşmek, muhatabın kendisiyle yüzleşmesini sağlayarak çeşitli şekillerde söylenebilecek, bilmenin, öğrenmenin, eğitimin, düşünmenin önündeki en büyük engel olan 'bilmediğini biliyormuş sanmaktan' ve kendini başkalarından daha bilgili ve üstün görmekten³ kurtarmak, arındırmak (*katharsis*)⁴ içindir. Platon'a göre bilgi (*epistēmē*), "ruh"a (*psukhē*) dışarıdan aktarılabilir bir şey değildir; ruhun onu "kendi kendine, kendi kendinden, kendi iç çabasıyla" elde etmesi, keşfetmesi gerekir (Koyre, 2020, s. 20). Bu yüzden özellikle *Sofist* diyalogunda, "ruhun kendisine sunulan bilgi hazinelerinden yararlanması için" her şeyden önce arınması gerektiği söylenir (230b).⁵ Böyle bir arınmanın gerçekleşmesini mümkün kılan *aporia* ise 'arındırıcı' veya 'sağaltıcı' işleve sahiptir. Bununla birlikte bilindiği iddia edilen konudaki açmaz ve çık-

¹ Bu çalışma, 26-28 Mayıs 2022 tarihleri arasında Kastamonu'da düzenlenen XI. Mantık Çalıştayı'nda sözlü olarak sunulan ve basılmayan bildirinin gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

² *Elenkbos*, "inceleme, irdeleme, çürütme, soruşturma, sorgulama, tartışma, müzâkere" demektir (Peters, 2004, s. 95).

³ Bilmediği hâlde biliyormuş gibi görünme, itibar ve para kazanmanın yanı sıra başkalarına tahakküm etme için de kullanılması bakımından Platon'un Sofizme yönelik eleştirilerinin temelinde yer alır.

⁴ *Katharsis*, "arıtma, arınma, arındırma, saflaş(tır)ma, boşal(tır)ma, temizle(n)me, pakla(n)ma, sök(tür)me" anlamlarına gelir (Peters, 2004, ss. 180-181).

⁵ Platon diyalogları için, geleceğe uyararak Stephanus sayfa numaraları verilmiştir.

mazları göstererek bunlara çözüm bulmaya (*poros*) yönelik merak ve hayret duygusunu (*thaumazein*) kamçılması anlamında da *aporia*, ‘bilgi arayışının’ temel bir parçasıdır (Politis, 2006, s. 89). O hâlde Platon’un diyaloglarında ele alınan mesele ne olursa olsun, sorgulamanın içinden çıkılmayacak hâle gelmesi (*aporiaya* düşme) ve bu nedenle de yaşanan hayret duygusu, aslında öğrenmenin veya bilmenin hangi koşullarda ve nasıl mümkün olduğunu göstermesi bakımından doğrudan *philosophia* faaliyetiyle bağlantılıdır: *philosophia* yapmak için gerekli yegâne imkânın esası ve ön koşulu, ‘bilmediğini biliyormuş zannetmemektir’. Dolayısıyla muhatapların hem *logos* hem de *pathos* itibariyle içine düştükleri çıkmazı ve yaşadıkları hayreti kalıcı bir ruh hâline dönüştürüp dönüştürmedikleri ve ne(re)ye doğru yönlendirdikleri, tümüyle *philosophia* karşısındaki konumlarını gösterir. Diyaloglardaki hiçbir muhatap alelâde birisi değildir; her biri *philosophia* ile doğrudan veya dolaylı ilişki içinde olan kişilerdir. Bu husus, diyaloglarda yapılan sorgulamaların, ilk bakışta ele alınan meseleye yönelikmiş gibi görünse de daha dikkatli bakıldığında öncelikle muhatabın meseleyi bildiği iddiası üzerinden, aslında muhatabın kendisine yönelik olduğunu gösterir (Preus, 2015, s. 141).⁶ Nitekim bir şeyin bilinip bilinmediği tespit edildikten sonra o şeyi öğrenmenin/bilmenin koşulları belirlenebilir. Zaten (a) ‘bilen’in öğrenmeye ihtiyacı olmadığına göre ancak (b) ‘bilmediğini bilen’ öğrenebilir. O hâlde öğrenmenin gerçekleşebilmesinin yeter koşulu olmamakla birlikte ön koşulu ‘bilmediğini bilmek’, yani ‘bilmediğini biliyormuş zannetmemektir.’ Buna karşılık (c) ‘bilmediğini bilmeyen’, bilmediğini biliyor zannettiği için öğrenmeye ihtiyaç duymaz, bu nedenle de öğrenme imkânından tümüyle mahrumdur. İçinde bulunduğu cehâletten ise ancak (b) ‘bilmediğini bilmek’ ile kurtulabilir. Dolayısıyla diyaloglarda, soruşturma sırasında muhatabın iddialarının çeliştiğinin gösterilmesi (*aporia*), bildiğini sandığı şeyi aslında (b) ‘bilmediğini bildirmek’ içindir. Ancak böylesine beklenmedik ve içinden çıkılması zor bir durumla (*aporia*) yüz yüze gelen muhatabın arınması, içine düştüğü hayret duygusunu (b) ‘bilmediğini bilmeye’ yönelik bir arzuya/aşka dönüştürebilmesi söz konusu olur. Bu, herkes için bir imkândır. Her şeye rağmen bu imkânın farkında dahi olmayan kişiler olduğu gibi içine düştükleri çıkmaz nedeniyle kendi-

⁶ Platon’un tüm *philosophia* anlayışı, arkaik ve klasik Greklerdeki gibi Delphoi tapınağının girişinde yazan ‘*Gnotbi Seauton*’, ‘Kendini Tanı’ buyruğu üzerine yükselir.

lerini değil de karşısındakini –bu diyaloglarda genel olarak Sokrates'tir ama bir başkası da olabilir– suçlayanlar, dahası küçük düşürdükleri gerekçesiyle sorgulama yapandan –özellikle de Sokrates'ten– ölesiye nefret edenler de vardır. Bu husus diyaloglarda, her bir muhatabın ayrıntılı bir karakter analiziyle sergilenir.

Çalışmamız, Platon diyaloglarında *aporiyanın* hangi amaçla kullanıldığına odaklanır. Her ne kadar bilme faaliyeti içinde bir kriz gibi dursa da *aporiyanın*, bilme iddiasında bulunanın bilmenin zeminini kendinde barındırıp barındırmadığının çözümlenmesine, bu vesileyle de bilme iddiasında bulunanın çeşitli yönlerden çözülmesine imkân tanıdığından hareketle, bu tarz bir imkânın, öncelikle bilmediğini bilmeyen, sonra da bilmediğini fark etmeye yönelen muhataplar üzerinden temsilen sergilenmesine çalışılacaktır. Bununla birlikte *aporiyanın*, Sokrates'in bilmeme iddiasıyla sembolize edilen bambaşka bir anlamın daha söz konusu olduğu, bunun ise *philosophianın* sınırını gösterdiği iddia edilecektir.

2. Bildiğini Zanneden

Menon'un Sokrates'e, "erdem" in (*aretē*)⁷ öğretilbilir olup olmadığını sormasıyla başlayan *Menon* diyalogunda, (c) "bilmediğini bilmeyen" Menon karakteri sahnelenir. Sokrates, erdem in öğretilbilir olup olmadığını bilmek bir yana daha onun ne olduğunu bile bilmez. Oysa Menon, erdem in ne olduğunun herkes tarafından bilinen, apaçık bir şey olduğunu düşündüğünden sorgulanmasını tümüyle gereksiz, hatta anlamsız bulur. Ancak Sokrates'in ısrarlı ve bir o kadar da ayartıcı sorularına dayanmayan ve bulunduğu hâl itibarıyla cevap verip kendini göstermeye hazır olan Menon, erdem ile ilgili, her biri de sonradan yadsınacak iç içe geçen savlar ileri sürer: erkek, kadın ve köle üzerinden, yani bir kentteki aile birimine dayanarak o kentin yurttaşları üzerinden erdem in ne olduğunun söylenmesi (71e); aynı hatta, insanları yönetebilme gücü olarak erdem in tanımlanmaya çalışılması (73c); devamla yönetebilme gücünün 'adalet' ile bağının kurulmasına nazaran, adaletin erdem olduğunun belirtilmesi (73e); son olarak da erdem in güzel şeyleri arzulama olduğunun kabulü (77b).

⁷ *Aretē* sözcüğü, klasik Grek kültüründe, bir şeyin "yetkinlik"ini, kendine mahsus olan içindeki "işlevsellik"ini, yüksek bir değerde bulunup "iyi" ve "mükemmel" oluşunu belirtir. Burada biz, Türkçede yaygın olarak kullanımına nazaran "erdem" sözcüğünü tercih ettik.

İlk durumda, erdemın ne olduğu sorusuna değil, bazı kişilerin erdemleri nelerdir şeklinde formüle edilebilecek bir soruya cevap verilmiş; ikinci durumda da yönetebilme meselesi belirli aktörlerle sınırlı tutulmuş, genele ulaşılamamıştır. Özellikle bu tanımın revize edilmesiyle doğan sav ve bunun eleştirisi, Sokrates'in Menon'a göstermeye çalıştığı, soruya cevap verilirken bir döngüye düşmemek ve sağlam zemini yakalamak gerektiği düşüncesinin en güzel örneklerindendir: acaba erdem adalet midir yoksa başka erdemler de var mıdır? Dolayısıyla kavramsal cihette bütün-parça ilişkisi nasıl kurulmalıdır? Metinden anlaşıldığı üzere, erdemın ne olduğu aranırken bir tür erdem tasnifine ulaşılmış; dahası henüz ne olduğu bilinmeyen erdemın, türleri sıralanarak bu türlerden biri olan adalet tanıtımında kullanılmıştır. Buradaki problem Menon'un tanımını, tanımlananın unsurlarından birine dayandırılması, tanımlananı dışarıdan bir bütün olarak kuşatarak kavrayamamasıdır. Bu durum, *Phaidon* diyalogunda, Atlas'ın evreni taşıması benzetmesinde olduğu gibi düşünülebilir (99c). Nasıl ki evrenin unsurları evrenin kendisine dayanak olmaz ise erdemlerden biri de erdemın kendisine dayanak olamaz. Son olarak güzel şeyleri arzulama meselesine gelinirse de güzel şeyleri istemenin iyiye istemek olduğu, görünüşte kötüyü isteyen kişinin bile aslında kötüünün ne olduğunu bilerek değil, iyi olduğunu sanarak istediği, dolayısıyla erdemın "iyi şeyleri elde edebilme gücü" olup olmadığı tartışılır. Ancak bunun için öncelikle şu sorulara cevap vermek gerekir: İyi şeyler nelerdir? İyi şeyler nasıl elde edilir? İyi şeylerin elde edilmesinde her yol mubah mıdır, yoksa yalnızca belirli yollar mı vardır? Menon bu sorulara, iyi şeylerin ancak adaletli, ölçülü ve doğru bir şekilde elde edilirlse erdeme uygun olacağı cevabını verir. Fakat bu cevap da problemlidir, zira erdem bir kez daha, adalet, ölçülülük, doğrululuk gibi türleri üzerinden tanımlanmıştır. Sorgulamada başlanılan yere dönülür: Nedir bu erdem dedikleri?

Diyalogun başında erdemın ne olduğunu bildiğini söyleyen ve Sokrates'in bilmemesine şaşıran Menon, sonunda bir çıkış yolu bulamaz (*aporiaya* düşer) ve erdemın ne olduğuna dair söyleyecek hiçbir sözü kalmadığını istemeyerek de olsa itiraf etmek zorunda kalır:

"İçinde bulunduğumuz şu anda, bana büyü yapmakta olduğunu, beni büyülediğini ve beni kendisini idare etmekten bütünüyle aciz bir kütle hâline gelinceye kadar, beni büyüünün etkisi altında bıraktığını hissediyoy-

rum. Bunu düşüncesizliğime, küstahlığıma ver, ama bilesin ki seni yalnızca dış görünüşünle değil, ancak başka bakımlardan da tam tamına, insanın denizde karşılaştığı torpil balığına benzetiyorum. Bir kimse ne zaman onunla temas etse, balık onu uyuşturur; işte bu, tam olarak şimdi senin bana yapmakta olduğun şeydir. Zihnim ve dudaklarım gerçekten de uyuşmuş bir hâlde ve sana verebilecek hiçbir karşılığım yok. Oysa erdem hakkında yüzlerce defa konuşmuş, konuyla ilgili olarak büyük dinleyici kitleleri önünde uzun söylevler çekmişim ve bunu da öyle sanıyorum ki, çok iyi bir biçimde yapmışım. Şimdi onun ne olduğunu bile söyleyemiyorum” (80a).

Menon diyalogu üzerinden ayrıntılı olarak ele alınan *aporiyanın* bir benzerine, genç Euthyphron ile Sokrates'in dindarlık üzerine konuştukları *Euthyphron* diyalogunda rastlamak mümkündür. 'Dindarlığa ve dinsizliğe ilişkin tanrısal yasaları iyi bildiğini' iddia eden Euthyphron, bu konularda hiçbir şey bilmediğini söyleyen Sokrates'e, ne olduklarını öğretmeye heveslenir. Sokrates'in ısrarla dindarlığın kendine özgü yapısını sormasına karşılık, farklı tanımlarla meseleyi ele almaya çalışan Euthyphron her defasında çıkmaza girer ve tanımlarından vazgeçmek zorunda kalır. Nihayetinde şaşkın bir vaziyette “aklıdakileri nasıl anlatacağımı bilmediğini” itiraf eder; zira artık ne tür tanım yapmaya çalışırsa çalışsın tanımının “ortalıkta dolaşıp durduğundan bir türlü yerli yerine oturmadığından” yakını ve buna Sokrates'in yol açtığını iddia eder. Ünlü heykeltıraş Daidalos'un heykellerinin hareket ediyormuş gibi görünmesine atıfla, sözlerinin aslında yerli yerine oturduğunu oysa Sokrates'in onları değiştirdiğini, dolayısıyla asıl Daidalos'un Sokrates olduğunu söyler (11b-c). Konuşmanın sonunda, Sokrates'in sözlerini artık takip edemediği kabul eder, “şimdi acelem var, gitmeliyim artık” diyerek, birdenbire soruşturmayı bırakır (15e). Diyalogun başında kendinden son derece emin olan, dindarlık üzerine her şeyi apaçık bildiğini iddia eden ve hatta Sokrates'e de öğreteceğini söyleyen Euthyphron, konuşmanın sonunda söyleyecek tek söz dahi bulamaz. İçine düştüğü çıkmaz nedeniyle Sokrates'i suçlar ve kendisiyle yüzleşmek, bilmediğini kabul etmek yerine oradan kaçmayı seçer.

Menon ve Euthyphron'dakine benzer durumlarla diğer Platon diyaloglarında da karşılaşmak mümkündür. Bir başka ilginç örnek, *Gorgias* diyalogunda, Gorgias'ın retorik üzerine görüşlerinin çelişmesi ile birden-

bire tartışmaya dâhil olan Polos ve Polos'un *aporiaya* düşmesiyle sohbe katılan Kallikles karakterleriyle verilebilir. Polos'a göre konuşmayı çıkmaza düşüren aslında Sokrates'tir; dahası onun en çok sevdiği şey de insanları çıkmaza sürüklemektir (461b). Sokrates'in söylediklerini gönülsüzce kabul etmek zorunda kalan ve bir daha da konuşmayan Polos'un içinde düştüğü çıkmaza, Kallikles kayıtsız kalamaz. O da Polos gibi Sokrates'i suçlar. Kallikles'e göre Sokrates, işini bilen bir retorikçidir; tartışmayı gürtültüye getirir. Kurnazlık yaparak Gorgias'ı çıkmaza düşürdüğü gibi bu yüzden kendisini suçlayan safdilli Polos'u da kapana düşürmüştür (482c-e). Büyük bir öz güvenle tartışmayı devralır. Ancak tartışma ilerledikçe Kallikles de çelişkiye düşer, görüşlerini savunamaz hâle gelir. Zoraki cevaplar vererek konuşmayı bir an önce bitirmek ister.

“Kallikles: Ben anlamıyorum Sokrates, kim anlıyorsa ona sor.

Sokrates: İşte, doğru yola gelmeye, tartışmanın buyurduğu cezaya katlanamayan bir bay.

Kallikles: Söylediğin sözlerin bence hiç önemi yok, Gorgias'ın hatırı için cevap verdim deminden beri.

Sokrates: Ne yapayım şimdi? Konuşmayı orta yerde bırakayım mı?

Kallikles: Ne istersen yap.

Sokrates: Masal yarıda bırakılmaz, ucuna varır derler, ben de konuşmamızı yarıda bırakmak istemezdim. Ne olur, biraz daha dayan da ucuna varalım.

Kallikles: Ne zorbalık bu Sokrates? Seni de tartışmanı da bırakmak istiyorum ben. İstersen başkasını bul onunla tartış” (505b-e).

Görüleceği üzere gerek Menon gerekse diğer muhatapların açmaza düşmeleriyle sorgulamayı aniden bitirdikleri veya buldukları mekânı bir bahaneyle terk ettikleri diyaloglarda, ele alınan meselenin aslında ne olduğunu bilmeyen ama biliyormuş sanan, dahası bilen birisiyle de hiç karşılaşmamış muhataplar sahnelenir. Böylece söz konusu muhataplar üzerinden bir şeyi öğrenmenin/bilmenin ön koşulu gösterilir: Bilmediğini biliyormuş gibi yapmamak, yani (b) ‘bilmediğini bilmek’. Fakat yukarıda verilen örneklerdeki muhataplardan hiçbiri (c) ‘bilmediğini bilmez’, ceahletini fark etmez. Bunun en açık delili, içine düştüğü çıkmazların nedenini kendilerinde, kendi bilgisizliklerinde aramamaları, aksine Sokrates'i suçlama-

ları -torpil balığı, büyülemek, uyuşturmak, Daidalos olmak, kapana düşürmek, retorikçi olmak gibi-; bilmedikleri gerçeğiyle bir türlü yüzleşmeyip kaçmayı tercih etmelerinde açığa çıkar. Oysa Sokrates her bir muhabata, öğrenme imkânıyla bağlantılı olmak üzere aslında muhakemenin sınırları içinde bir şeyi bilmenin ne olduğunu gösterir. Bir şeyi bilmek demek, o şeye mahiyeti itibarıyla nüfuz etmek; o şeyi bütün içerisindeki ayrıt edici özellikleriyle ve yine ayrıt edici özellikleriyle de bir bütün olarak görmek demektir. Bu ise ancak beşerin muhakeme faaliyetiyle yerine getirilebilecek 'diyalektik yöntem' ile sağlanabilir.⁸ Sokrates, muhataplarını bu yola sokmaya, ele aldıkları meselenin hakikatini öğrenebilmelerinin koşullarını göstermeye çalışır. Ancak muhatapların hiçbiri henüz öğrenmenin ön koşulunu - (c) 'bilmediğini bilmeyi'- yerine getirmediği için ne yola çıkmaya ne *philosophia* ile uğraşmaya isteklidir; tam bir cehâlet içinde öğrenme imkânından tümüyle yoksundur. Üstelik bu kişiler soruşturmaları sırasında, "hem soruyu hem de cevabını tesis edenin", diyalektik ustası olarak -ele alınan meseleye tümüyle vâkıf olan bir kişi ki genellikle diyaloglarda Sokrates'tir, ancak başka kişiler de olabilir- kendilerini meselenin aslına yönelmeye çalıştığının, kendilerine kılavuzluk ettiğinin farkında değillerdir (*Kratylos*, 390c). Muhatapların bu aymazlığını, Koyre'nin, Menon karakterini tahlili dolayımında ayrıntılarıyla görmek mümkündür. Koyre, erdemın ne olduğunu diyalektik olarak aramanın, bu zor ve zahmetli işin *Menon'a* "tıksıntı verdiğini", zira onun hakikati değil başarıyı aradığını, tartışmadaki becerisini ve hünerini başkalarına göstermek istediğini söyler. Ancak Koyre'ye göre Menon'un cehâletinin daha derinde yatan ve vahim olan nedeni, aslında erdemın ne olduğuyula hiç ilgilenmemesidir:

⁸ Her ne kadar diyaloglarda, hakikate temas etme veya hakikati temaşa etme benzeri konulardan bahsedilse de bunlar, çalışmamızın son kısmında da değineceğimiz üzere beşerin idrak edebileceğinin ötesinde ve dışında tümüyle Tanrısal düzeydeki bir kavrayışa işaret eder. Bu durumu Elmas, "çok sayıda şeyi bir bütün olarak birleştirip, sonrasında yeniden çok şey olarak bölme işlemi, evreni düzenlerken sadece Tanrının yapabileceği bir iş olarak" açıklar (Elmas, 2019, ss. 37-38). Beşere düşen, bunun farkında olup olabildiğince Tanrılara benzemeye çalışmaktır.

“Menon ve Erdem: İkisini yan yana getirmek bile gülünç. Gerçekte onu, sofistlerin dostu ve öğrencisi, fırsatını bulduğunda kendisi de sofist, üçkâğıtçı, dalavereci, kâğıttan kaptan (...) erdem sorununa tamamen soğuk durduğunu bilmeyen yoktur. Onun aradığı bambaşka bir şeydir; yaşamın ‘iyi şeyler’dir: Başarı, zenginlik ve güç...” (Koyre, 2020, s. 32).

Koyre’nin Menon karakteri için yaptığı bu tespitleri, yukarıda sözü edilen diğer muhataplar için de aynen söylemek mümkündür. Bütün bunların dışında, Menon, Euthyphron, Polos veya Kallikles’in cehâletinden de farklı, içine düştükleri zor durum nedeniyle hayrete kapılmadıkları gibi bilmediklerini gösterenden –özellikle bu kişi Sokrates’tir– nefret eden muhataplar da vardır. *Sokrates’in Savunması*nda isimleri geçen, Atina ordusunda komutan olarak hizmet etmiş [Anytos](#), Atinalı [aristokrat Lykon](#) ve [Euthyphron](#) diyalogunda silik bir delikanlı olarak söz edilen Meletos bu karakterlere örnek verilebilir. Meletos şairlerin, [Anytos](#) zanaatkarlar ve politikacıların, Lykon ise hatiplerin temsilcisi olarak Sokrates’i gençleri yoldan çıkarmak, kentti taptığı tanrılara tapmamak ve onlar yerine yeni tanrılar koymakla suçlarlar (24b). Bu bağlamda Sokrates savunmasına, “suçlamanın değil, suçlayıcıların taksimini” yaparak başlaması dikkat çekicidir (Strauss, 2018, s. 80). Bütün bu suçlamaların ve düşmanlıklarının altında, Sokrates’in daha önce bu kişilerin ‘bilge olmadıkları hâlde kendilerini bilge olarak göstermelerini’ açığa çıkaran sorgulaması bulunur. Kendilerini herkesin gözünde, özellikle de kendilerine bilge oldukları için hürmet edenlerin gözünde küçük düşürülmüş hissettikleri için Sokrates’ten intikam almak isteyerek onu suçlarlar. Bunlar, bilme, öğrenme veya eğitilme imkânından tümüyle mahrum oldukları için ‘kara cahil’ denilebilecek kişilerdir. Dahası Weiss’in vurgusuyla cehâletleri adeta kimlikleri hâline geldiği için kendilerine karşı kör, bu yüzden de tümüyle aptal ve kötü insanlardır (Weiss, 2006, s. 244). “Sokrates’e atfettikleri suçlamaların aslında ondan yansıyan kendi fiilleri olduğunu göremedikleri içindir ki Sokrates’ten bir ‘şahıs’ olarak nefret etmiş ve ortadan kalkmasını istemişlerdir” (Haşlakoglu, 2009, s. 114). Bir başka deyişle Sokrates onlara yalnızca ayna tutmaktadır ki Sokrates’te gördüklerini sandıkları şey aslında kendilerinden yansıyanlardan ibarettir.

3. Bildiğini Zannetmeyen

Yukarıda açıklanmaya çalışılan çıkmaz ve güçlüklerin benzerlerine düşmelerine rağmen, büyük bir merak ve hayretle ele alınan meseleyi soruşturmayı sürdürmeye, öğrenmeye arzulu muhatapların olduğu diyaloglar da vardır. *Theaitetos* diyalogundaki, bilginin (*epistēmē*) ne olduğunu sorulayan yetenekli ve soylu bir ruha sahip Theaitetos, bu muhatapların en çarpıcı örneklerindedir. Theaitetos, soruşturmanın bir yerinde Sokrates ile ele aldıkları meseleyi araştırmaya yönelik heyecanını şu sözlerle dile getirir:

“Aziz Sokrates, ortaya attığın sorunları kendimde de duyarak, birçok kez çözümlmek için çalıştım. Fakat ne yazık ki ne kendi bulduğum çözümler beni tatmin edebildi ne de başkalarını yanıtlarında senin aradığın kesinliği bulabildim. Fakat öte yandan bunu bilmek arzusundan bir türlü kurtulamıyorum” (148e).

Sokrates, Theaitetos'un doğum sancısı çektiğini söyleyerek soruşturmayı sürdürmeye teşvik eder. İçinden çıkılması güç bazı durumlarla karşılaşılmasına rağmen Theaitetos, içinde bulunduğu ruh hâlini şöyle tarif eder:

“Theaitetos: Tanrılar şahidim olsun, Sokrates. Bu şeylerin anlamını düşündükçe şaşkınlıktan kendimi alamıyorum, doğrusu onlara bakarken bazı bazı başımın döndüğü oluyor.

Sokrates: Evet bu da gösteriyor ki dostum, Theodoros senin hakkında yargısını verirken çok doğru bir duygunun etkisi altında kalmıştır. Çünkü filozofu başkalarından ayıran nitelik de, işte bu duygudur, bu hayrettir. Felsefenin başlangıcı da budur, başka bir şey değildir. İris'i Thau-mas'ın kızı ilan eden de soybilimden oldukça iyi anlayan biriymiş. Protagoras'ın öğrettiğini söylediğimiz bu düşüncelerden ne sonuç çıkardığını artık anlayabiliyor musun? Yoksa bunu henüz göremiyor musun?

Theaitetos: Henüz açıkça göremiyorum.

Sokrates: O hâlde ünlü bir adamın veya daha iyisi ünlü adamların düşüncelerinden gizli gerçeğe ulaşman için sana yardım etmemi ister misin?

Theaitetos: Nasıl istemem, hem de sonsuz bir arzu ile!...” (153d-e).

Sokrates Theaitetos'a, Thaugmas'ın kızı İris'in⁹ efsanesini hatırlatarak, tıpkı fırtına ve gök gürültüsünün ardından gökkuşağının çıktığı gibi hayret duygusunun ardından da *philosophianın* aydınlığını müjdelir. Theaitetos'un hissettiği baş dönmesi ve hayret, onu öğrenmeye teşvik eden bir kabiliyetin (*dunamis*) apaçık göstergesidir. Theaitetos, (b) bilmediğinin farkındadır. Büyük bir coşku ve arzuyla bilmediğini öğrenmeye can atmaktadır.

Theaitetos'un bilgiyi arama, öğrenme arzusunun bir benzerine, yine *Kharmides* diyaloguna ismini veren karakterde rastlamak mümkündür. Sokrates ile alçak gönüllü, iyi yetişmiş bir genç olan Kharmides arasında ölçülülüğün (*sôphrosunê*) ne olduğuna dair çıkmaza giren soruşturmaya, Kritias'ın aniden devreye girmesiyle devam edilir. Zira Kharmides ileri sürdüğü argümanları aslında Kritias'tan duymuş ancak tam olarak ne olduklarına vakıf olmamıştır. Kritias ile sürdürülen soruşturmada da çeşitli çıkmazlar ile karşılaşılır; sonuçta ölçülülüğün ne olduğu açıklanamaz. Kritias da Menon ve benzerleri gibi bu durumun sorumlusunun Sokrates olduğunu düşünür. Bilmediğini itiraf etmek yerine, Sokrates'i söylediklerini çürütmekle itham eder. Zira asıl amacı bir neticeye ulaşmak, meselelerin ne olduğunu bilmek değil sadece kelime cambazlığı yaparak tartışmayı kazanmaktır. Dikkatini konunun mahiyetine odaklamak yerine, söyledikleriyle Sokrates'i nasıl alt edebileceği üzerine yoğunlaştırır. Oysa tartışmayı bir kenardan can kulağıyla dinleyen Kharmides, meseleyi Sokrates'ten öğrenmeye devam etmeye ve araştırmayı sürdürmeye isteklidir: "Sokrates! Zeus hakkı için, bilgeliğe sahip olup olmadığımı bilmiyorum. Söylediğin gibi, siz bile onun ne olduğunu bulamıyorsunuz, nasıl bilebilirim ki? (...) Bu yüzden her gün sen yeter deyinceye kadar dinlemeye hazırım onları. (...) Peşinden ayrılmayacağıma güvenebilirsiniz" (176a).

⁹ Grek mitolojisinde İris, "Thaugmas'la Elektra'nın kızı, Harpya'ların kız kardeşi. İris baba tarafından Pontos'a, ana tarafından da Okeanos'a bağlıdır. Gökkuşağını simgeler, gökkuşağı da denizden çıkarak gökle yeryüzü arasındaki ilişkiyi kurar göründüğü için, Olympos Tanrıları İris'i de Hermes gibi ulak ve özellikle insanlara haber salmak için kullanırlar. Kanatlıdır, güneşte gökkuşağının renklerini yansıtan ince bir tülle örtülüdür. İris, Tanrı Zeus ve özellikle Hera'nın hizmetindedir" (Erhat, 2015, s. 162).

İfade edilmeye çalışıldığı gibi Sokrates ister bilgi ister ölçülülük isterse başka bir mesele olsun, sorgulama yöntemiyle muhataplarının bildiklerini sandıkları şeyi aslında bilmediklerini ortaya çıkarır, böylece araştırmaları ve yönelmeleri gereken asıl kökenden mahrum kaldıklarını fark etmelerini sağlamaya çalışır. Zira sanı ve kabullerinin mahkûmu olanlar, hakikate yönelmeyi ve yükselmeyi engelleyen bir düşünüş biçimine sahiptir. Ne zaman ki içine düştükleri çıkmaz nedeniyle yaşadıkları hayret duygusunu, sürekli şekilde öğrenme ve araştırma arzusuna/aşkına dönüştürürler, işte o zaman kendi sanı ve kabullerinin mahkûmiyetlerinin farkına vararak hürleşebilirler. Gerek Theaitetos gerekse Kharmides'te hürleşmenin ilk adımlarını, *aporianın* hem sağaltıcı hem de bilgiyi aramaya teşvik edici işlevi üzerinden görmek mümkündür. Theaitetos'un gebeliğinin sahte olduğunun açığa çıkması, arınmaya başladığının sembolik göstergesidir. İçine düştüğü çıkmazlar, ileri sürdüğü argümanlar aslında kendisine ait değildir; başkalarından duyduğu sanıları hakikatmiş ve kendisininmiş gibi sunmaya çalışmıştır. Benzer şekilde Kharmides'in ölçülülüğün ne olduğunu bilmediğini itiraf etmesi arınmasının; konunun daima takipçisi olacağını söylemesi ise öğrenme isteğinin bir ifadesidir. Dolayısıyla sözü edilen karakterler için *aporia*, kendileriyle yüzleşme imkânına çağrıdır. Bu çağrı, *aporianın* kalıcı bir bariyer değil, 'bilmediğini biliyormuş sanmamaya' açılan geçici bir çıkmaz olduğunu gösterir. Bu nedenle bir diyalogun belirsiz veya sonuçsuz kalması, muhatabın *aporiada* bırakması olarak algılanmamalıdır, zira her birinde ileriye dönük mümkün bir yola bir şekilde işaret edilir (Scott, 2000, s. 47). Bu işaret, Theaitetos ve Kharmides'in hakikati aramak için yola çıkmaya istekli, bunun için kendilerine bir bileni de rehber edinen karakterler olarak sunulmalarıyla sergilenir. Bu bağlamda onlar *philosophos* olmaya aday kişilerdir. Ancak bu adayları, bu yolda devam ederlerse çok daha büyük ve önemli *aporia* bekler.

4. Bilmediğini Bilen

Platon diyaloglarında, yukarıda ifade edilmeye çalışılan tüm *aporia*lardan farklı, özel anlamda bir *aporiadan* ve bu *aporianın* muhatabı olan özel bir karakterden de söz etme imkânı vardır. Bu *aporia* bir kehanete dayanır, bu kehanete mazhar olan da Sokrates'tir. Sokrates'in dostu Khairrephon, Delphoi'deki tapınağa gider ve kâhine Sokrates'ten daha bilge

birisi olup olmadığını sorar. Tanrı elçisi Pythia,¹⁰ Sokrates'ten daha bilge başka hiç kimsenin olmadığını onaylar (21a). Sokrates, bunu işitince hissettiklerini şu sözlerle dile getirir:

“Neyi kastediyor tanrı ve nedir ileri sürdüğü bilmece? Çünkü ben, az ya da çok, bilge olmadığının farkındaydım. O hâlde benim en bilge olduğumu ifade ederken ne demek istiyordu acaba? Kesinlikle yalan söyleyemezdi, mümkün değildi böylesi. Uzun süre iki arada bir derede kaldım. Sonra birisini, bu türden bilge birisini soruşturmak üzere bin bir zahmetle yola koyuldum. Bilge görünenlerden birinin yanına vardım. Orada kehaneti haksız çıkartıp, ‘Bu adam benden daha bilge, hani benim en bilge olduğumu söylüyordun’ diyerek bu çelişkili durumu gözler önüne serecektim” (21b).

Diyaloglardaki diğer tüm muhataplardan farklı olarak Sokrates, bilge olmadığını düşünür. Oysa Tanrının elçisi, en bilge kişinin Sokrates olduğunu söyler; üstelik yalan söylemediği de kesindir, zira yalan ona yakışmaz. İçine düştüğü çıkmaz (*aporia*) nedeniyle hayret eden Sokrates, bunu bir bilmece¹¹ olarak kabul eder, kendisinden daha bilge olanları soruşturmaya başlar. Bilindiği üzere bu soruşturma, Sokrates'e karşı yapılan tüm suçlamaların da başlangıcını oluşturur. Daha önce ifade edilmeye çalışıldığı gibi bilge olarak görünen ve bu nedenle de itibar gören politikacıların, ozanların ve zanaatkarların temsilcileri ile konuşur. Neticede kendilerini bilge sananların hiç de öyle olmadıklarını açığa çıkartır. Bu yüzden de hem bu kişilerin hem de bu sorgulamaya tanık olanların düşmanlığını kazanır.

Sokrates, ‘bilmediğini biliyormuş sananlardan’ ‘bilmediğini biliyormuş sanmayarak’ ayrılır (21d). Fakat bilmediğini bilen nasıl bilge olabilir? Sokrates için *aporia* devam eder, sorgulamasını sürdürdükçe çıkışın mümkün olmadığını görür. Zira bu imkânsızlık, gerçek bilgeliğin sadece Tanrılara mahsus olmasına, beşerî bilgeliğin tanrısal olanla karşılaştırıldığında hiçbir değerinin olmadığına dayanır (23a). Sokrates'in “bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir” sözü bu bağlamda yorumlanabilir. Beşer içinde en bilge kişi, ancak Sokrates gibi gerçek bilgelik karşısında hiçbir değeri

¹⁰ Apollon'un kâhini, Tanrının söz ve buyruklarını insanlara ileten tanrısal varlık.

¹¹ *Aporia*, insanların bildiklerini sandıkları şeyi bilmediklerini keşfetmeye yöneltmesi bakımından bilmece/muamma anlamında da kullanılır (Preus, 2015, s. 58).

olmadığını bilen olabilir. Burada *aporia*, Sokrates nezdinde beşere ve elbette *philosophosa* bilginin sınırını çizer. Bu *aporiadan* çıkış yolu bulabilmek hiçbir beşer için söz konusu değildir; zira beşerin Tanrılar karşısındaki ontik ve epistemik konumunu gösterir. İşte, bu nedenle Sokrates, tüm hayatını Tanrıların hizmetine adar, kendisini bilge sanan kişileri sorgulamaya ve onlara haddini bildirmeye çalışır. Bunun içindir ki “sorgulanmamış bir hayat beşer için yaşanmaya değermez.”

Sokrates'in *Savunmada*, kehanet üzerinden ifade ettiklerini, *eros* (sevgi, aşk) ve *kalos* (güzel) üzerinden *philosophianın* ne olduğunun açıkladığı *Symposion* diyalogunda geçen bir mitos ekseninde değerlendirmek mümkündür. Sokrates, Eros hakkında bildiği her şeyi Mantinea'lı Diotima'dan öğrendiğini özellikle vurgular: Eros, Metis'in¹² (akıl, hikmet, bilgelik) oğlu Bereket Tanrısı Poros (geçit, yol) ile Yoksunluk Tanrıçası Penia'nın (biçare, mahrumiyet, fakirlik) çocuğudur. Doğası gereği anne ve babasının özelliklerine sahiptir. Güzellik Tanrıçası Aphrodite'nin doğum günü rahme düştüğü için onun yoldaşı ve hizmetkârıdır.

“Hep sefildir o ve çoklarının zannettiği gibi güzel ve duyarlı olmaktan çok uzaktır. Tam tersine sert ve kabadır, yersiz yurtsuz ve yalınayaktır, yataksız döşeksiz hep yerde yatan, kapı önlerinde ve yol kenarlarında açıkta uyuyan, annesinin doğasına sahip olduğundan hep yoksunluk içinde yaşayan biridir. Ama babası bakımından iyi ve güzel şeylere tuzak kuran, yürekli, gayretli, istekli, usta bir avcı, hep birtakım planlar kuran, düşüncüyü arzulayan ve veren, bütün yaşamı boyunca felsefe yapan, usta bir hokkabaz, usta bir büyücüdür o” (*Symposion*, 203c-d).

Bütün hayatı anne ve babasının özellikleri arasında geçen Eros, tam bir çıkmaz/çaresizlik (*aporia*) içindeyken ne yapar eder bir çaresini/yolunu

¹² Erhat'ın ifade ettiği üzere “adı akıl, us, bilgelik anlamına gelen Metis, Okeanos'la Tethys'in kızı, yani ikinci kuşak tanrılardandır. Zeus'un ilk eşi olmuştur: Bir efsaneye göre Kronos'un yuttuğu çocukları kusmasını sağlayan ilacı Zeus'a veren odur. Zeus onunla birleşip Athena'ya gebe bırakınca, Uranos'la Gaia tanrıyı uyarmışlar, Metis'ten doğacak bir erkek çocuğunun kendisini tahttan atıp yerine geçebileceğini bildirmişler, bunun üzerine de Zeus Metis tanrıçayı yutmaya karar vermiş. Yuttuktan sonra Athena'yı kafasından doğurmuştur” (Erhat, 2015, ss. 204-205).

bulur (*poros*), babasının doğası sayesinde yeniden hayata döner.¹³ Bu nedenle ne tam bir yoksulluk (*penia*) ne de tam bir varlık (*poros*) içindedir. Ölümlüler ile ölümsüzler arasında yer alan, aracı bir varlık olarak (yani, bir *daimon*) Eros, insanların dua ve adaklarını Tanrılara, Tanrıların buyruklarını da insanlara iletir. Tanrılar ile insanlar arasında bulunduğu için bu ikisinin arasını tamamen doldurur ve bütün evreni birbirine bağlar (202e). Tanrılar, *philosophia* ile uğraşmaz, bilge olmayı da arzulamazlar, zira zaten hakikatin/hikmetin bilgisini haizdirler. Aynı şekilde cahiller de *philosophia* ile meşgul olmazlar, bilge olmayı arzulamazlar; iyiden, güzelden ve idrakten tümüyle mahrum oldukları için bunların tümüne zaten sahip olduklarını düşünür, bu nedenle de hakikate/hikmete ulaşmayı hiçbir zaman istemezler (204a). Dolayısıyla *philosophiadan* da bilgelikten de haberdar değillerdir. O hâlde *philosophia* ile meşgul olanlar yalnızca bu ikisinin arasında yer alanlar ve arada kalmak zorunda olanlardır ki Eros aslında *philosophos*tur. Böylece bir kez daha *philosophosun* hakikati arzulayan ve ona yönelen ancak arada kalan konumu nedeniyle bir türlü ulaşamayan olduğu açığa çıkar. Ulaşabileceğinin sınırı beşerî olandır.

5. Sonuç

Genel olarak bilindiği ve kabul gördüğü üzere Platon'un hocası Sokrates'in görüşlerinin etkisi altında kaleme almış olduğu düşünülen eserleri, 'erken dönem' ya da 'gençlik dönemi' diyalogları başlığı altında sınıflandırılır. Bunların karakteristik özelliği, ahlakî konuları içermeleri, Sokratesçi *elegkhos* yöntemini kullanmaları ve *aporia* ile sonuçlanmalarıdır. Platon'un 'erken dönem' ya da 'gençlik dönemi' diyaloglarına, 'Sokratik' veya 'aporetik' diyaloglar da denilmesinin temel sebebi budur. *Lakhes*, *Lysis*, *Ion*, *Kriton* bunlardan birkaçıdır. Ancak diyaloglara daha bütüncül bakıldığında sadece 'erken dönem' diyaloglarında değil, örneğin *Theaitetos*, *Symposion* gibi 'olgunluk dönemi' veya *Sofist*, *Kritias* gibi 'yaşlılık dönemi' diyaloglarında da benzer konu ve yöntemin kullanıldığı, yine benzer sonuçlarla

¹³ Kofman'a göre tüm beşerî meydana getirme/ortaya çıkarma faaliyetinin (*tekbne*) kökeninde yatan kurnaz becerikli zekâ aynı zamanda *philosophianın* atalarından birisidir ve bu akrabalık *philosophosa* çıkış yolu olmayan her türlü durumdan kurtulabilmesini sağlayacak yolu/çıkışı keşfetmesi için imkân tanır (Kofman, 1988, ss. 9-10).

karşılaştığı görülür. Dolayısıyla *elenchos* ve *aporia* sadece 'gençlik dönemi' diyaloglarının belirleyici özelliklerinden değildir.

O hâlde diyaloglara, bir kez de böyle bir sorgulama yönteminin hangi amaçla kullanıldığı ve *aporetik* sonuçlar sunmalarıyla maksadın ne olduğu üzerinden bakmayı denemek gerekir. Bu açıdan bakıldığında daha önce de vurgulandığı üzere asıl amaç muhataba *philosophia* yapmaya başlaması için gerekli yegâne imkânın ön koşulunu ve esasını göstermektir. Bunun için muhataba ayna tutulur ve kendisiyle yüzleştirilir. Nitekim kendisiyle yüzleşen sanısından arınmaya, bilmediğini aramaya yönelebilir. Dolayısıyla diyaloglarda, ele alınan mesele üzerinden doğrudan ya da dolaylı bir biçimde de olsa muhatapların kendilerini tanıyıp tanımadıkları sergilenerek *philosophia* faaliyeti karşısındaki konumları sergilenir. Diyalogların bu eksende yapılan ayrıntılı bir tasnifinin dikkate alınması, Platon düşüncesini kapsamlı bir biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.¹⁴

Bununla birlikte çalışma, iç içe geçmiş çifte anlamda *aporiadan* söz edilebileceğini gösterir. İlki genellikle Sokrates ile muhatapları arasındaki soruşturmalarda açığa çıkan, bildikleri zannından arınmalarını ve bildiklerini bilmeye, yani *philosophiaya* yönelmelerini sağlayan *aporia*; ikincisi ise daha zeminde yer alan bilmediklerini bilenlerin, hakikatin/hikmetin peşinde olanların (*philosophos*) hiçbir zaman ona ulaşamayacaklarını bildiren *aporia*. İlki, bildiği zannında olanın, ikincisi ise bilmediğini arayanın sınırını gösterir. İlkinde içinden çıkılması imkânsızlık, *philosophia* yapmak için gerekli yegâne imkânın esasını ve ön koşulunu oluştururken, ikincisinde tümüyle beşerin ontik ve epistemik sınırını çizer ve bu sınırı geçme veya aşma imkânı da yoktur. Bu nedenle Eros üzerinden analogi kurularak da anlattığı gibi *philosophosun* durumu Eros gibi tümüyle trajiktir. *Philosophos*, arada olan ve hep bu 'arada kalma'ya yazgılı olandır. Ancak bu yazgı da olsa, imkânsızı başarmaya çalışmak bile peşinden koşulanın, bu uğurda verilen uğraşın yaşamın en asili ve değerlisi olduğu gerçeğini hiçbir zaman değiştirmez (Hyland, 1995, s. 126). Benzer bir düşüncüyü, *Politeia (Devlet)* diyalogunda ideal bir sitenin dünyanın hiçbir yerinde bulunmayacağına yönelik söyleme karşılık, Sokrates'in verdiği cevapta bulmak mümkündür: "Ama isteyen için gökte bir örneği bulunabilir, ona bakar ve kendini ona

¹⁴ Diyalogların tasnifine zemin tanyan çalışma için bkn. (Haşlakoğlu, 2016).

göre düzene sokar. Böyle bir devlet ister bir yere kurulmuş ister daha kurulmamış olsun, onun yapacağı yalnızca bu devletin kanunlarına uymaktır, başkalarının kanunlarına değil” (529b).

Kaynaklar

- Elmas, M. F. (2019). Platon'da Varlık ve Oluş Sorunu. İçinde Çüçen, A. K. (Ed.), *Metafizik. Filozofların Metafizik Sistemleri* (ss. 31-49). Sentez Yayıncılık.
- Erhat, A. (2015). *Mitoloji Sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Haşlakoğlu, O. (2009). Silenus Maskesinde Bir Ayna: Platon Diyaloglarında Sokrates Figürü. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 12, 109-115.
- Haşlakoğlu, O. (2016). *Platon Düşüncesinde Tekbne: Sanat ve Felsefenin Ortak Kökeni Üzerine Bir İnceleme*. Sentez Yayıncılık.
- Hyland, D. (1995). *Finitude and Transcendence in the Platonic Dialogues*. State University of New York Press.
- Kofman, S. (1988). Beyond Aporia? İçinde Benjamin, A. (Ed.), & Macey, D. (Çev.), *Post-Structuralist Classics* (ss. 7-44). Routledge.
- Koyre, A. (2020). *Platon Okumaya Giriş & Descartes Üzerine Konuşmalar* (Dinçer, K., Çev.). Pharmakon Yayınevi.
- Peters, F. E. (2004). *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü* (Hünler, H., Çev.). Paradigma Yayınları.
- Platon. (1944). *Kratylos* (Baydur, S. Y., Çev.). Maarif Vekâleti Yayınları.
- Platon. (1991). *Sofist* (Soykan, Ö. N., Çev.). Ara Yayıncılık.
- Platon. (1993). *Diyaloglar I - Gorgias* (Anday, M. C., Çev.). Remzi Kitabevi.
- Platon. (1995a). *Diyaloglar II - Kharmides* (Gökçöl, T., Çev.). Remzi Kitabevi.
- Platon. (1995b). *Diyaloglar II - Theaitetos* (Gökberk, M., Çev.). Remzi Kitabevi.
- Platon. (2006). *Sokrates'in Savunması* (Gören, E., Çev.). Kabalcı Yayınevi.
- Platon. (2007a). *Menon* (Cevizci, A., Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Platon. (2007b). *Symposion* (Çoraklı, E., Çev.). Kabalcı Yayınevi.
- Platon. (2008). *Devlet* (Eyüboğlu, S. ve Cimcoz, M. A., Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Platon. (2011). *Euthyphron* (Şar, G., Çev.). Kabalcı Yayınevi.

- Platon. (2012). *Phaidon* (Kalaycı, N., Çev.). Kabalıcı Yayınevi.
- Politis, V. (2006). Aporia and Searching in the Early Plato. İçinde J. Karasmanis, V. L. (Ed.), *Remembering Socrates: Philosophical Essays* (ss. 88-109). Clarendon Press.
- Preus, A. (2015). *Historical Dictionary of Ancient Greek Philosophy*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Scott, G. A. (2000). *Plato's Socrates as Educator*. State University of New York Press.
- Strauss, L. (2018). *Platon'un Politik Felsefesi – Savunma* (Orhan, Ö., Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Urmson, J. O. (1990). *The Greek Philosophical Vocabulary*. Duckworth.
- Weiss, R. (2006). Socrates: Seeker or Preacher? İçinde A.-R. Kamtekar, R. S. (Ed.), *Companion to Socrates* (ss. 243-253). Blackwell Publishing.

Öz: Philosophia, hayret ve merak duyguları üzerinden itici gücünü kazanan bir tür “pathos”u şart koşar. Ancak o, etkilenimin yanı sıra bu hâle eşlik eden etkin bir düşünme imkânıyla yani “logos”la tamamlanır. İç içe geçerek birbirini bütünüleyen iki durum, “aporia” denilen problem bağlamında en belirgin görünümüne kavuşur. Felsefe tarihinde “aporia”, etkin bir biçimde Platon düşüncesinde kullanılır. Bilme faaliyeti içinde büyüyen bir kriz gibi duran “aporia”, diyaloglarda, genellikle bilmediğini bilmeme ve bilmediğini fark etmeye yönelme gibi iki tipik durumun ortaya çıkmasına vesile olur. Bununla birlikte “aporia”, diyaloglarda bambaşka bir anlamda daha tezahür eder. Bu ikinci ve ilkinin de zemini olan “aporia”, Sokrates’in “Bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir” iddiasıyla temsil edilir. Çalışmamızda, Platon’un diyaloglarının paradigmatik unsurları üzerinden “aporia”nın ne tür bir “pathos-logos” rabatası ekseninde işlendiğini çeşitli katmanları bakımından analiz ediyoruz. Amacımız, diğerlerine temel olan ve beşeri bilgelige götüren çıkmazın philosophiannın sınırını nasıl çizdiğini göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Aporia, philosophia, merak, Platon.

